

HomerOS

Cilt / Volume 2, Sayı / Issue 3, 2019, pp. 71-82

E - ISSN: 2667-4688

URL: <https://www.ratingacademy.com.tr/ojs/index.php/homerOS>

DOI: <https://doi.org/10.33390/homerOS.2.009>

Araştırma Makalesi/Research Article

TƏHSİL SİSTEMİNDƏ TƏHSİL PARADİQMASININ HƏYATA KEÇİRİLMƏSİ KONSEPSİYASININ ƏSAS XÜSUSİYYƏTLƏRİ

KEY FEATURES OF THE CONCEPT OF PEDAGOGICAL PARADIGM IN THE EDUCATION SYSTEM

EĞİTİM SİSTEMİNDE EĞİTİM PARADİGMASININ HAYATA GEÇİRİLMƏSİ KONSEPTİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Gunay NAZAROVA *

* Doktorant, Bakı Slavyan Universiteti, AZƏRBAYCAN

E-mail: gunaynazarova93@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6690-9805>

Geliş Tarihi: 4 Temmuz 2019; Kabul Tarihi: 22 Temmuz 2019

Received: 4 July 2019; Accepted: 22 July 2019

XÜLASƏ

Məqalədə pedaqoji paradiqmanın nəzəri və metodik əsaslarından, tədris prosesində pedaqoji paradiqmanın həyata keçirilməsi üçün metodoloji səviyyənin əsaslandırılmasının əhəmiyyətini müəyyən etməyə imkan verən yollardan bəhs edilir.

Həmçinin paradiqma, elmin əsas bir kateqoriyası olaraq, pedaqogika və təhsilin normativ metodologiyası baxımından nəzəri standartlar, metodlar, normalar və elmi və pedaqoji cəmiyyətdə qəbul edilən dəyər meyarları kompleksində xarakterizə olunur.

Pedaqoji konsepsiyaların qurulması və onların tədris prosesində istifadəsi, təhsil təcrübəsinin təşkili və həyata keçirilməsi proseslərinin tətbiqi, müəllimlərin tələbə və şagirdlərlə qarşılıqlı əlaqədə olması prosesində fərqliliklərin daha diqqətli şəkildə nəzərdən keçirilir.

Açar sözlər: təhsil, pedaqoji paradiqma, texnokratik paradiqma, pedaqoji konsepsiyalar, tədris prosesi

ABSTRACT

The article deals with the theoretical and methodological basis of the pedagogical paradigm, the ways in which it is possible to determine the importance of the methodological level for the pedagogical paradigm in the teaching process.

Paradigm, as a major category of science, is characterized by theoretical standards, methods, norms and value-criteria complexes accepted in the scientific and pedagogical society in terms of pedagogy and normative methodology of education.

Differences in the process of setting up pedagogical concepts and their use in the educational process, the application of the organization and implementation of educational experience, and the interaction of teachers with students and pupils are considered more closely.

Key words: *education, pedagogical paradigm, technocratic paradigm, pedagogical concepts, teaching process.*

ÖZET

Makalede eğitim paradigmanın teorik ve metodik temellerinden, eğitim sürecinde eğitim paradigmanın hayata geçirilmesi için metodolojik düzeyinin dayandırılmasının önemini belirlemeye olanak veren yöntemlerden bahsediliyor.

Ayrıca paradigma, bilimin temel bir kategorisi olarak, pedagojika ve eğitimin yasal metodolojisi açısından dikkati standartlar, yöntemler, kurallar ve bilimsel ve pedagojik toplumda kabul edilen değer ölçüleri kompleksinde tanımlanmaktadır.

Pedagoji konseptlerin kurulması ve onların eğitim sürecinde kullanımı, eğitim tecrübesinin düzenlenmesi ve uygulanması süreçlerinin uygulaması, öğretmenlerin öğrenci ve öğrencilerle karşılıklı ilişkide olması sürecinde farklılıkların daha dikkatli şekilde gözden geçiriliyor.

Anahtar kelimeler: *Eğitim, Eğitim paradigması, Texnokratik paradigma, Pedagoji konseptler, Eğitim süreci.*

1. GİRİŞ

Müasir cəmiyyətdə baş verən çevrilmə prosesləri sosial inkişaf və təhsilin bir-birindən asılı olduğunu ortaya çıxır və bu, xüsusilə sonrakı dövrün nailiyyətlərini və problemlərini təmin edir. Bəşəriyyətin bütün hədəfləri və dəyərlərinin yenidən təyin edilməsi ilə bağlı olaraq təhsil sisteminin dominant dəyəri postsənaye dövründə, informasiya mədəniyyəti inkişafı ilə artır. Pedagoji elmlər çərçivəsində təhsilin müxtəlif sahələrində eyni zamanda təhsil fenomeninin tədqiqi yeni dövrdə nəzəri anlayışların genişləndirilməsinə gətirib çıxarır.

Sosial inkişafa böyük təsir göstərən təbiətdə, müxtəlif forma və təsirlər fenomeni olan bir kompleks olaraq, təhsil özü siyasi, sosial-iqtisadi və digər amillərin təsirinə məruz qalır.

Azərbaycanın Boloniya müqaviləsinə qoşulması onu ümumi Avropa ali təhsil sahəsinin yaradılmasına gətirib çıxaran prosesdə iştirak etdi. Avropada bu proses universitetlərinin qarşılaşdıqları ali təhsilin problemləri: iqtisadiyyatın qloballaşması, təhsil xidmətlərinin bazarında mübarizə, mütəxəssislərin hərəkətliliyini təmin etmək, ali təhsildə keyfiyyət təminatı sistemlərinin inkişafı və s. kimi xarakterikdir.

Azərbaycanda Boloniya prosesinə uyğun olaraq təhsilin modernləşdirilməsi və ali təhsilin müasir realıqda çox səviyyəli sistemə keçməsi fikri əsaslandırılmış, peşə təhsili üzrə yeni standartların tətbiqi, ictimai peşə təcrübəsinin elmi və metodik dəstəyi nəzərə alınaraq, təhsil müəssisələrinin fəaliyyətinin xarici qiymətləndirmə meyarları və göstəriciləri öyrənilmiş və həyata keçirilmişdir.

Ümumiyyətlə, ideoloji düzəlişin, dünyadakı plüralist viziona keçidinin, kapitalist münasibətlərin sürətli inkişafının Azərbaycanda təhsilin məzmununda yeniliklərə gətirib çıxarmışdır. Bu bir tərəfdən, əldə edilmişləri qorumaq və digər tərəfdən, bazar münasibətlərinin prioritetlərini elan etmək və yeni nəslin Qərbin mədəni davranış modellərinə köçürülməsi kontekstində onu dəyişdirilmiş sosial-iqtisadi təcrübəyə uyğunlaşdırmışdır. Bu, xüsusi olaraq sosial-mədəni təhsildən əməyin mahiyyəti və məzmunu və mədəniyyət sənayesinin ehti-

yaclarını ödənilməsi üçün mütəxəssislər hazırlamaq məqsədi daşıyır. Bu gün sosial-mədəni transformasiyanın əsas məqsədi - fəal şəxsiyyətin cəmiyyətin ən yüksək dəyəri kimi tarixi missiyasını həyata keçirməkdən ibarətdir.

Bu baxımdan təhsil proqramlarının müəyyən edilmiş standartlarını, kütləvi reproduktiv tədris metodlarını və təhsil fəaliyyətinin təşkili formalarını əks etdirən, təhsilin ənənəvi paradigmasını dəyişən pedaqoji elm və təhsil təcrübəsində fundamental əhəmiyyətə malikdir.

Dövlət təhsil standartları bu gün təhsilin Respublikanın gələcək ehtiyaclarına, şəxsiyyət inkişafına, təhsilin inkişaf prosesinə, sosial proseslərə, mədəniyyətə və istehsalata olan təsirləri nəzərə alaraq, inkişaf etməkdə olan bölgənin tələblərinə əsaslanan qabaqcıl təhsil modelinin tətbiqinə keçməsinə təmin edir. Bütün bunlar XXI əsrin sosial-mədəni təhsili pedaqoji paradigmanı əsaslandırmaq zəruriliyindən irəli gəlir.

Elmin inkişafının hazırkı mərhələsində təhsilin pedaqoji paradigmanın həyata keçirilməsi yolu ilə dəyişən əmək bazarının tələblərinə yönəldilməsinə ehtiyac duyulur. Səmərəli şəkildə fəaliyyət göstərmək üçün yüksək pedaqoji təhsildə təhsilin inkişafı üçün əsas kimi yeni təhsil və pedaqoji proqramlar və texnologiyaların tətbiqi və tədris mövzusunun prinsipi kimi, təhsilin predmeti olaraq yetkinlik yaşına çatmış şagird peşəkar və şəxsi inkişafa yönəldilmiş və öz səlahiyyətləri sahəsini genişləndirə bilməsi üçün tələb olunur

Yuxarıda göstərilənlər bizə pedaqoji yanaşmanın nəzəri və metodik əsaslarının pedaqoji paradigmanın həyata keçirilməsi üçün metodoloji çərçivə kimi əsaslandırılmasının əhəmiyyətini müəyyən etməyə imkan verir.

1.1. Paradigma anlayışının mahiyyəti və məzmunu

"Paradigma" anlayışı XX əsrin 70-ci illərində elm aləminə daxil olub və ictimai təcrübə sahəsində sürətlə uğur qazanıb. Paradigma (yun.paradeigma- misal, nümunə, model) - müəyyən tarixi dövr ərzində elmi aləmdə qəbul olunmuş, problemin qoyuluşu, həlli və öyrənilməsi modeli, müəyyən tədqiqatın ən ümumi prinsiplərinin anlaşma metodunu və interpretasiya obyektini bildirən əsas elmi baxış, cərəyan deməkdir. Başqa sözlə paradigma–məlum mərhələdə elmi praktikada təcəssüm edən, konkret elmi tədqiqatı müəyyənləşdirən nəzəri və metodoloji ilkin şərtlərin məcmusu. Paradiqma problemləri seçməyin əsasıdır, eyni zamanda tədqiqat vəzifələrini həll etməyin modeli, nümunəsidir. "Paradigma" anlayışı pedaqogika elminə amerikalı tarixçisi T.Kun tərəfindən gətirilib. O, 3 mərhələni fərqləndirmişdir: paradigma öncəsi, paradigmanın hakimliyi, elmi inqilab zamanı paradigma (Kun, 1975: 5). T.Kuna görə paradigma tədqiqat işində meydana gələn çətinliklərin həllinə kömək edir, elmi inqilab nəticəsində biliyin strukturunda meydana gələn və yeni empirik məlumatların mənimsənilməsi ilə bağlı olan dəyişiklikləri təsbit etməyə imkan verir.

Paradigma – müəyyən elm sahəsində uzun müddət ərzində tədqiqatlara istiqamət verən nəzəri–metodoloji prinsiplər sistemidir. Müəllimlərin uşaq haqqında təsəvvürlərinin əsas xarakteristikası, onun şəxsiyyətinin bütün ideya, məqsəd və vəzifələri haqqında, dövrünə xas olaraq təhsil imkanlarını və dünyanın ümumi mənzərəsini bilavasitə özündə əks etdirməklə kompleks təhsil paradigmasını əhatə edir. Müasir dövr pedaqogikasında təhsil nəzəriyyəsi yeni paradigmanın təşəkkül prosesləri ilə səcyyətlənir. Onlar rəngarəngliyi ilə bir-birindən asılı olaraq mürəkkəb və zidiyyətli əsaslarla nəticələnir. Lakin onların birliyi təhsil təcrübəsində ideya və konsepsiyaların həyata keçirilməsi əzmi ilə bağlıdır; bu ötən əsrin fərqləndirici xüsusiyyətlərindəndir.

Pedaqoji fəaliyyətə sistemli yanaşma baxımından təhsil sahəsinə cəmiyyətin və mədəniyyətin az və ya çox inkişaf etmiş mürəkkəb, geniş infrastruktur və açıq-təşkilati sistemləri daxildir. Fəaliyyətin əsas məqsədi mədəni assimilyasiyasını faktiki təhsil fəaliyyətinə, iyerarxiyanın müxtəlif səviyyə və əlaqələrinə xidmət etməsidir. Buna görə də

təhsil sahəsində "paradım" konsepsiyasının məzmunu və tətbiqi barədə danışarkən, ictimai şəkildə mütəşəkkil bir fəaliyyət sistemi, ümumi münasibətlər çərçivəsində əlaqələr, peşəkar fəaliyyət növlərinin fərqləndirilməsi, müxtəlifliyi, əməkdaşlıq sistemi nəzərə alınmalıdır. Eyni zamanda, onlar başlanğıc materialları, son məhsulları, hərəkətləri həyata keçirmək üsullarını, həyata keçirmənin xüsusi normaları və onların konseptual əsasların, həmçinin ontoloji və epistemoloji əsaslar nəzərə alınmalıdır.

Eyni zamanda, bu fəaliyyət növlərinin hər biri özünə, nisbətən, müstəqilyönümlü təcrübələrə, mədəni normativ komponentlərə və pedaqoji paradıqmalara malik olmalıdırlar. Beləliklə, mövcud və təklif edilən innovasiya paradıqmalarının, məsələn, təhsil sistemlərinin təşkili və idarə edilməsində, bu sistemlərin qurulmasında və idarə olunmasında oxşarlıq və fərqlilikləri müqayisə və təhlil edə bilərik. Bununla yanaşı, eyni səviyyəli bir sıra təhsil fəaliyyəti özünün həyata keçirilməsinin paradıqmalarını və ya təhsil sahəsində baş verən layihə metodikasının həyata keçirilməsi üçün pedaqoji paradıqmaları müzakirə etmək məqsəduyğundur.

Araşdırmalar zamanı bu proseslərin açıq, aydın fərqləndirilməsi ortaya çıxan müxtəlif məzmun təbəqələrinin qarışıqlığı məntiqi məzmunlu gerçəkliyə gətirib çıxarır ki, bu da fikir və müzakirə subyektlərinin məcburi əvəz edilməsi, onları birbaşa əlaqələndirməyi nəzərdə tutur. Bu cür qarışıqlıq, təhsil prosesinin gerçək şəkildə yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar fəaliyyətlərin həyata keçirilməsi, təhsil proseslərinin tipik nümunələri və cəmiyyətdə müxtəlif təhsil sistemlərinin təşkilində idarəetmə fəaliyyətlərinin bütövlükdə nəzərə alınmasını təşkil edirdi.

Bu cür nümunələrin təhsildə xüsusi paradıqmatik yanaşmanın istifadəsinə deyil, ilk növbədə, onun quruluşunun fəlsəfi və pedaqoji əsasları, milli-mədəni dəyərlərin formalaşması kompleks bir sistem kimi təhsil sahəsinə tətbiq olunur. Bu baxımdan, paradıqmatik yanaşmaya xarakterik münasibət pedaqoji elm nümayəndələri tərəfindən tez-tez nümayiş etdirilən, təhsil sahəsində mövcud olan, yaranan pedaqoji paradıqmaların fərqləndirilməsi üçün kritik, fəlsəfi və pedaqoji təhlil göstəricisi ola bilər.

Bütövlükdə, pedaqoji elmin mövzusu, obyektinin xüsusiyyətlərini, onun müxtəlif bölmələrini, istiqamətlərini müəyyəndirməklə bağlı problemlər, müzakirələr təhsil paradıqmatik yanaşma, təhsil fəaliyyətinin təşkilində paradıqmaların mahiyyətini, əhəmiyyətini, rolunu, onun nəzəriyyələrinin tətbiqini bu prosesdə nəzərdə tutur. Bu, bir tərəfdən pedaqoji sahədə tədqiqat işlərinin aparılmasına, onun fəaliyyətinin tənzimlənməsinə, xüsusilə də ümumi didaktika sahəsində tənzimlənməsinə əsaslanan paradıqmatik xarakterik qarışıq, praktiki təhsilin təşkili və həyata keçirilməsində istifadə olunan paradıqmalar, onların pedaqoji və təhsil fəaliyyəti ilə məşğul olur. Digər tərəfdən pedaqoji və təhsil fəaliyyətində praktiki və nəzəri işlərdə əsas fərqlərin anlaşılmaqlığı və kifayət qədər nəzərə alınmaması, öz növbəsində, tədqiqat işləri sahəsində kateqoriyaları yanaşmaların, modellərin spesifikliyini müəyyən edən paradıqmaların pedaqoq və tələbələrin təhsil fəaliyyətinin tətbiqinə gətirib çıxarır. Nəticədə, pedaqoji təhsil paradıqmalarına həsr olunmuş nəşrlərə istinad olunur: əksinə, müəllim və praktikantlar diaqnostik və təcrübəyönümlü elmi-tədqiqat işləri pedaqoji elm nümayəndələrinin nəzəri-tədqiqat fəaliyyətinin xüsusiyyətlərini, tədris metodlarının tərkibini əks etdirir. Əslində bu fundamental fərqlərin olmaması, bunun müxtəlif məzmunu pedaqogika sahəsində konseptual, nəzəri, eksperimental işlər, o cümlədən, tədqiqat və fəaliyyətinin inkişafı kimi hər bir fəaliyyət növü, metodoloji, texnoloji fəaliyyətlər, əməliyyatlar daha dolaşlıq və mürəkkəb olur.

1.2. Pedaqogikada elmi paradigma fəaliyyətinin əsas istiqamətləri

Pedaqogikada elmi fəaliyyətin xüsusi istiqaməti kimi mövcud olan mümkün paradigmaları müqayisə, təhlil etməyə imkan verir. Bir çox hallarda, təhsil paradigmaları haqqında yazan müəlliflər bu fəaliyyət növlərini bir-birindən fərqləndirmir, buna görə də bəzi konseptual "kimeralar" yaradılır. Məsələn, təbii-elmi yanaşma çərçivəsində həyata keçirilən tədqiqatların xüsusiyyətləri, prinsipləri, metodları, modelləri birbaşa praktiki təhsil fəaliyyətinin təşkili və həyata keçirilməsi prosesinə aiddir ki, burada da pedaqoji tədqiqat və təcrübə zamanı müəllim və tələbənin transformasiya obyektini kimi davranması vacibdir. Bu zaman "təbiət elmləri paradigması" çərçivəsində tipoloji cəhətdən işləyən bir müəllim bir növ alim tədqiqatçı və tələbələrle eksperimental təcrübə aparən tədqiqatçıya çevrilir. Əlbəttə ki, müəllim funksiyalarını yerinə yetirən hər bir şəxs əsas işi ilə bərabər eyni zamanda müəyyən paradigmatik yanaşma çərçivəsində elmi təcrübəni tədqiq edə bilər. Bununla belə, bu halda faktiki təhsil fəaliyyətindən tamamilə fərqli metod, üsullarla praktik transformasiya fəaliyyəti davam edəcəkdir ki, bu vasitə, üsul, metodlar pedaqogika sahəsində alimlərin tədqiqat işlərini bir-birindən ayıracaqdır.

Pedaqogika sahəsində müvafiq elmi fəaliyyətin qurulmasına gəldikdə isə, təbii-elmi yanaşma cəhətdən bu vəziyyət o qədər də sadə deyil. Pedaqoji təhsil praktikası konsepsiyasının qurulması ilə məşğul olan təbii elm pedaqogikanın humanitar obyektini, tədqiqat mövzularının sosial və mədəni cəhətdən şərti fəaliyyətini nəzərə almır. Bu yanaşma prosesi daha da çətinləşdirir və təbiət elmlərində istifadə olunan metod və texnikaları burada istifadə etmək mümkün olmur.

Bu, "Təbiət elmləri paradigması" "elmi pedaqoji paradigma"-dan aqyırmaq təklifini irəli sürən O.G. Prorikot (Прикот, 1979: 303) üçün təəccüblü deyil, o, təhsil prosesi konsepsiyasına əsaslanan real quruluşunu və onun praktikada təbii elm nümunəsini göstərməmişdir. Eyni zamanda, təbiət elmləri paradigması tədqiqatçılar tərəfindən fərqləndirilir və aşağıdakı kimi xarakterizə olunur:

- 1) Tədqiqatçı və mövzu arasında subyekt-obyekt münasibətləri;
- 2) Hipotetik konstruksiyaların məcburi mövcudluğunun doğrulanması;
- 3) Eksperimental iş üçün xüsusi məcburi şərtlərinin təsviri və hipotetik konstruksiyalarının eksperimental yoxlanılması;
- 4) Nəzəri müddəalar əsasında eksperimental məlumat və quruluşunun ümumiləşdirilməsi: "Qeyd edək ki, bu, elmi pedaqoji paradigmada həqiqətən sınaqdan keçirilə bilər".

Yuxarıda göstərilən bu xüsusiyyətlər bizim hipotezimizi təsdiq edir ki, əslində bu, pedaqoji elm üçün konkret paradigmalardan deyil, əksinə, ümumiyyətlə, elmi fəaliyyətə xas olan ümumi prinsiplərdən biri olmayıb, təbiət elmlərinin xüsusiyyətləri ilə anlayışa çevriləcək quruluş, inkişafın müəyyən bir mərhələsində əsasən rəşional olaraq adlandırılan klassik modelin istifadəsi ilə əlaqələndirilmişdir.

Pedaqoji paradigmalar aşağıdakı xüsusiyyətlərə malikdir:

- Subyekt-obyekt, bir qayda olaraq, tədqiqatçı və tədqiq olunan arasındakı əlaqələr;
- Təhlil, obyektin proqnoz modelinin qurulması (obyektin lazımi parametr və xüsusiyyətlərinin qurulması);
- Modelləşdirilmiş obyektin təsnifatı, onun gerçəkliyinin tədqiqi, yəni mövcud olan obyektlər arasında əsas parametr, oxşar xüsusiyyətlərin axtarışı;
- Obyektin verilmiş dəyər, parametr və xüsusiyyətlərinin inkişaf etdirilməsi mövcud vəziyyəti.

Bu cür yanaşma məqsədmüvafiq hesab olunur. Burada belə bir sual yaranır: bu yanaşmada faktiki elmi pedaqoji tədqiqatlara, hətta əvvəlcədən təyin edilmiş obyektlərlə (hətta obyektlər şagird olsa belə) istehsal obyektlərinin texnologiyasının qurulması, onların praktik inkişaf prosesinə nələr aiddir? Bunun ən əsası əvvəl olduğu kimi, bu, yalnız elmi və pedaqoji fəaliyyətin metodoloji əsasının təşkili nümunələri, modelləri və intizam matrisləri haqqında deyil, həm də bu fəaliyyətin müxtəlif tipli təşkili və həyata keçirilməsi üçün ümumi prinsiplərdir. Bu, texnoloji və yaradıcı fəaliyyət ilə təhsil fəaliyyəti arasında xüsusi nümayəndə olaraq əlaqə qurur, faktiki tədqiqat və istehsal təcrübəsini birləşdirən ilk körpü rolunu oynayır.

Təhsil paradıqmalarına gəldikdə isə, o ümumiyyətlə qarışıq nadir bir hadisə deyil və onun xüsusi kökləri var. Bu, ümumiyyətlə, insan fəaliyyətinin müxtəlif növləri, mahiyyəti, tərkibi, xüsusən də tədqiqatın müxtəlif növləri, ümumi sistem, fəaliyyət fərqlilikləri yaradan, onu praktiki olaraq dəyişdirən üçüncü sənayenin olmaması ilə bağlıdır. Pedaqoji tədqiqatlarda bu qarışıqlığın ortaya çıxması, onun gəmiş yayılması təhsil fəaliyyətinin təşkilində tədris metodlarının praktik yönümlü axtarışı kimi çıxış edir. Bu cür yenilikçi texnoloji və metodoloji fəaliyyət paradıqmalarda özünə aid olan nəzəri əsasların təşkili və həyata keçirilməsi prinsiplərinə daxil edilir, eyni zamanda faktiki pedaqoji səviyyənin paradıqmatik əsaslandırılmasına da aiddir. Buna görə də, müəyyən bir "texnokratik paradıqma"dan danışmaq pedaqogika sahəsində ən çox elmi fəaliyyət, təhsil nəzəriyyəsi və konsepsiyasının yaradılması, tamamilə fərqli bir fəaliyyətin təşkili və həyata keçirilməsi, yeni texnologiyaların hazırlanması və tədrisi, tələbələrin bacarıqlarının inkişafı və s. üçün zəruridir. Məzmun və tərkib baxımından müstəsna texnoloji təcrübəyə yönəldilmiş bir fəaliyyət kimi təhsili yeni bir təcrübənin şərhinə yönəldəcək pedaqoji bir konsepsiya və ya nəzəriyyə qurmaq mümkündür. Burada texnoloqlar insanın və onun təbiətinin, bilik və bacarıqlarının, habelə onların assimilyasiya prosesinin, mexanizmlərin və s. formalaşması prosesi, sosiallaşma və tərbiyələndirmə və s. pedaqoji təsirləri öyrənirlər. Son vaxtlarda pedaqoji, psixoloji, sosioloji, məntiqi, sinergetik, mədəni konsepsiya və nəzəriyyələrin praktiki təhsil fəaliyyətini əsaslandırmaq və izah etmək üçün psixoloji və pedaqoji tipli anlayışlardan tez-tez istifadə olunur.

Bu, əslində elmi-nəzəri və ya tətbiqi statusun ümumi pedaqogika, psixologiya, məntiq, qnoseologiya, sosiologiya, kibernetika elmləri sahəsində inkişafı üçün tədqiqatçılar xüsusi metodologiya, anlayışlar sisteminin qurulmasına ehtiyac duyurlar. Lakin göstərilənlərə əsasən "texniki cəhətdən paradıqma" quraraq, yeni model qurmaqla, aydın formada danışmaq üçün pedaqoji bir konsepsiya tapmağa müvəffəq olmaqdır.

2. PEDAQOJİ PARADİQMANIN ƏSAS KONSEPSİYALARI

Təklif olunan nümunələr, bu halda da, "texnokratik elmi pedaqoji paradıqma"nın təsnif edilməsi üçün ona verilən səbəbləri, eləcə də müvafiq pedaqoji konsepsiya və müvafiq təhsil təcrübəsinin olduğunu təsdiq edir. Əslində, inkişaf etmiş sosioloji və ya sosial-texniki adlandırılan fəaliyyət nəzəriyyəsi yeni bir versiyasını inkişaf etdirən ümumi bir sistem yönümlü metodologiyaya əsaslanan xüsusi elmi pedaqoji konsepsiyasını yaratmaqdır.

Bu pedaqoji konsepsiya aşağıdakı problemləri həll edir:

- Pedaqoji və təhsil fəaliyyətinin formalaşması və inkişafı proseslərinin, bütövlükdə təhsil fəaliyyətinin sistem və sahələrində fəaliyyət göstərən və dəyişən proseslərin izahına "ümumi metodologiyayı" tətbiq etməkdir.
- Eyni zamanda praktik müəllimlərə kömək etmək üçün pedaqoji işlərin metodik "texnologiyası" üsulu və metodikası kimi yeni xidmət proseslərinin yaranması, təhsilin yeni məqsədlərinin idarəedilməsi, onun təşkili formaları, eləcə də təhsil təcrübəsinə yeni yanaşmaların elmi konseptual əsaslandırılması fəaliyyət sistemogenezinin izahı və anlayışın ümumi universal sxemlərinin qurulmasını tətbiq etmək.

- Göstərilən anlayışlar əsasən təhsil fəaliyyəti sahəsində yeni xidmət əlaqələri ilə bağlı təhsil və tərbiyə prosesində çətinliklərin aradan qaldırılmasının zəruriliyinin nəticəsi olaraq ortaya çıxır və bir tərəfdən yeni faktorların cəmiyyətdəki fəaliyyətini mənimsəyir, digər tərəfdən isə təkrar edir.
- Pedaqogikanın mövzusu (ya da subyektlərinin) digər elmi biliklərdən asılılıq xüsusiyyətinə malik olmaqla təlim prosesində tətbiq olunan nizam-intizam praktikaya yönəldilməlidir.

Bəzən, bir "texnokratik paradigmanın" varlığının təsdiqlənməsi və xüsusi pedaqoji konsepsiya səviyyəsində təmsil olunması üçün bəzi müəlliflər müəyyən təhsil metodik yanaşmalarına əsaslanan təhsil sahəsində tədris işlərinin və yenilikçi işlərin texnologiyasındakı yanlış başa düşülən tendensiyaya istinad edirlər. Bununla belə, pedaqoji və metodik təcrübənin texnoloji inkişaf prosesləri öz növbəsində bilik, bacarıq və qabiliyyətlərin mənəvi dəyərlərin mənimsənilməsinin obyektiv proseslərini izah etmək üçün psixoloji-pedaqoji və ya sosioloji-pedaqoji konsepsiya və s. müəyyən elmi-nəzəri konstruksiyalara əsaslanır. Başqa sözlə, təhsil prosesinin texnoloji inkişafı üçün şəraitin və onlara xidmət göstərən metodoloji fəaliyyət layihəsinin, nəzəriyyənin qurulması "texnokratik paradigmanın" təzahürü olaraq, təhsilin bir çox konsepsiyasını nəzərə ala bilməsi yanlış fikirdir. V.M.Rozin (Розин, 2004: 2) insan fəaliyyətinin bu cür sahələrinin inkişafında bir tərəfdən elm, digər tərəfdən isə texnologiya ilə əlaqələrini təhlil edərək, "təbii" adlandırılan bir elmin elmi tədqiqat zamanı əldə edilən kəşflərin praktiki tətbiqlərinə imkan verən müstəqil bir sahə kimi ortaya çıxmasını tədqiq edib. İnsanın mədəniyyət tarixində ilk istiqaməti düzgün olaraq Qalileyin adı ilə, ikincisi istiqamət ilə Hüyqensin adı ilə əlaqələndirilir. Əslində, o, bir tərəfdən xüsusi hazırlanmış elmi biliklər əsasında, digər tərəfdən, bu məlumatın köməyi ilə hesablanmış real obyektin parametrləri ilə əlaqələrə əsaslanan yeni bir fəaliyyət nümunəsini təşkil etmişdir. Qaliley ideal obyekt "eksperimental model" halını gətirsə də, Hüyqens texniki cəhətdən nəzəriyyə və təcrübədə əldə olunan ideal və real obyektlərin arasında əlaqələrin necə nümayiş olunduğunu göstərdi. Bütün bunlar humanitar sahənin inkişafı, elm halına çevrilməsi, müəyyən ümumi qanuna tabe olan xüsusiyyətlər, daha doğrusu insani təcrübəyə xidmət edən texnoloji fəaliyyətlərin formalaşması ilə müşayiət olunur. Bu praktika şübhəsiz ki, müxtəlif elmi təfsir və texnoloji cəhətdən dəstəklənən praktiki pedaqoji fəaliyyətdən ibarətdir. Buna görə də praktikanın müəyyən ümumi nəzəri və konseptual əsaslarla qurulan texnoloji inkişaf təhsil sahəsində ümumi humanitar xarakterli elmi fəaliyyətin xüsusiyyətindən asılı olmur. Əksinə, bu zaman xidmət edən pedaqoji və metodik fəaliyyətin texnoloji inkişafı, elmi və pedaqoji inkişafı praktiki olaraq təcrübəli pedaqoqların dilinə birbaşa tərcümə edilir, onların peşəkar inkişaf səviyyəsinə çatdırır, onların düşüncə, fəaliyyət və mədəniyyətində ciddi dəyişikliklərlə müşayiət olunur.

Bu baxımdan, bizim fikirimizcə təhsil sahəsində paradigmanın aşağıdakı xüsusiyyətlərini təsvir etmək məqsədəuyğundur:

1. Subyekt-subyekt; tələbə və müəllimin qarşılıqlı münasibətləri;
2. Dialoq- əsas təməl forma və əsas tədqiqat üsulu kimi;
3. Tədqiqat prosesi eksperimental yoxlama və ya təsnifat prosedurlarına uyğun olmayan unikal həqiqətləri və mənalara axtarmaqdan ibarətdir;
4. Praktiki tədqiqat işində daimi dəyişikliyin olmasında tədqiqatçı, müəllim və tələbənin rolu.

Beləliklə, pedaqoji paradigma pedaqoji proses də hər hansı bir mövzunun müqəddəratını təyin etmək üçün dəyərin əsas təşkil etdiyini göstərir.

Pedaqoji paradigmanın belə tərəfi bir sıra suallar doğurur. Elmi və pedaqoji fəaliyyətdən danışırıqsa, onun tərkibində təkrarlanan xüsusi tədqiqat obyekt "tələbə və şagirdin subyektiv münasibəti" haqqında danışıldıqda tamamilə yox olur? Belə bir münasibətin

həqiqətən mümkünlüyü tədqiqatçı və tədqiq olunan obyektin tədqiqi, onların elmi tədqiqatlara tətbiq olunması ilə deyil, həm də təhsil praktikasında subyektlər arasında ünsiyyətin qurulması, dialoqda bərabər hüquqlu iştirakçı olması ilə dəyişir və yalnız bir-birlərini öyrənməklə məşğul olurlar. Burada aşkar qarışıqlıq və "münasibətlərin qarışıqlığı" mövcuddur. Praktiki təhsil prosesində müəyyən bir sahəni öyrənən, assimilyasiya edən, ona dəyərli münasibət ilə bağlı məsələləri müzakirə edən bu dəyərlər haqqında öz müqəddəratını təyin edən müəllim və tələbələr arasında dialoq prinsipinə mümkün deyil və buna görə də elmi tədqiqat pedaqoji işdə həyata keçirilə bilməz, təhsilin təcrübəsi, obyektə və mövzusu praktikanın konsepsiyasıdır.

Humanist pedaqogikası pedaqoji prosesdə böyüklər ilə uşaqlar arasında subyektiv münasibətlərin mövcudluğunu, pedaqoji ünsiyyətin təməli kimi dialoqun və pedaqoji prosesin bütün sahələrinin inkişafında nadir xüsusiyyətləri axtarmaq lazım olduğunu, pedaqoji tədqiqat prosesində uşağın subyektiv hörmətə ehtiyacı olduğunu əsas tutur.

Biz bu pedaqogikada yenidən birbaşa tanışlıq və tədqiqatda pedaqoji fəaliyyətin əlaqələndirici olduğunu görürük. Ancaq təhsil sahəsində bu metodologiya texnoloqun işi deyil, müəllim-praktikantın, daha doğrusu ideal prinsiplər əsasında fəaliyyət göstərən pedaqog alimin tədqiqat fəaliyyətidir ki, bu fəaliyyət də tələbələrlə birgə qurulmalıdır. Başqa sözlə, bu, pedaqogika sahəsində paradigmatik tədqiqat işi deyil, praktik pedaqoji fəaliyyətdir.

Bu baxımdan göstərilən bütün pedaqoji və mədəni nəticələr aşağıdakılardan ibarətdir:

İlk növbədə, bu, pedaqoji konsepsiyaların qurulması və onların tədris prosesində istifadəsi, pedaqoji fəaliyyət texnologiyalarının qurulması, təhsil təcrübəsinin təşkili və həyata keçirilməsi proseslərinin tətbiqi, müəllimlərin tələbə və şagirdlərlə qarşılıqlı əlaqədə olması prosesində fərqliliklərin daha diqqətli şəkildə nəzərdən keçirilməsinin zəruriliyi barədə fərziyyələr, onların xüsusi və tamamilə fərqli, ümumi, mədəni, məqsədli funksiyalar, vasitə və üsullarıdır.

İkincisi, bu müxtəlif fəaliyyət növlərinin hər biri üçün xüsusi paradigmatik əsasları axtarmaq və müəyyənləşdirmə haqqında nəticə, pedaqoji, texnoloji və metodoloji iş, praktiki pedaqoji iş sahəsində tədqiqat fəaliyyəti, onların təşkili üçün əsaslar və onların fərqli şəkildə həyata keçirilməsinə ümumi yanaşmalardır.

Üçüncüsü, qarışıqlığın yolverilməzliyi, tədqiqatın praktiki istehsalının nümunələri, modelləri, intizam xarakteristikasını təyin edən paradigmatik əsasların birbaşa müəyyən edilməsi, xüsusən də pedaqoji fəaliyyətin transformasiyası.

Bu cür əsaslara nümunə olaraq, əvvəlcədən elmi və ya nəzəri, xüsusilə də mifoloji və dini konseptual konstruksiyaların pedaqoji iş prinsipləri üzərində düşünülməsi mümkündür, bu da abstrakt-kateqorial səviyyənin müvafiq fəlsəfi və metodik məzmunundan ibarətdir.

Təhsil sahəsində təmsil olunan müxtəlif növ insan fəaliyyət növlərinin, konsepsiyalarının xarakterik qarışıqlığı "təhsil paradigması" ifadəsinin müxtəlif təfsirində özünü göstərir. Burada zəruri olan fərqlərin olmaması çox vaxt pedaqogika sahəsində tədqiqat fəaliyyətlərinə və müəllimlərin özlərinin praktiki təhsil fəaliyyətinə xas olan modellərin, eləcə də "intizam xarakteristikası"nın əsassız olmaması üçün təhsil fəaliyyəti və pedaqogika elminə "paradigma" konsepsiyasının tərfi və tətbiqinin bir neçə xarakterik nümunəsini verir. (Nəzərov, 2017; 26-40)

Beləliklə nəzəri və praktiki tədris fəaliyyətinin qarşılıqlı əsas xüsusiyyətlərinin müəyyən sabit, təkrar semantik əlaqələrini müəyyən pedaqoji formalaşma, paradigma kimi həyata keçirilməlidir. Eyni zamanda, onların izahını və elmi biliklərin xüsusi şərtlərini, pedaqoji anlayışların pedaqoji prosesin bir model kimi izahı, pedaqoji paradigmalardan konseptual təhlilini bəzi əsas modellərin dərkisi hesab etmək olar. Bu anlayışlar praktiki

pedaqoji fəaliyyətdə olan paradıqmalar və ya modellər kimi deyil, həmin modellərə uyğun pedaqoji konsepsiyalarda təmsil olunur. Ancaq bu vəziyyətdə əgər hələ pedaqoji nəzəriyyə olmadığını nəzərə alsaq, pedaqoji praktikliyi təfsir etsək, yenə də sual yaranır: bu, nə ilə müqayisə edilə bilər? Pedaqoji elmdə nəzəri problem və vəzifələrin formalaşdırılması, həll edilməsi, pedaqoji nəzəriyyə ilə təhsil təcrübəsinin izahı, təfsiri, təhsil praktikasının tətbiq etmək üçün, modellər üçün müxtəlif paradıqmalar varmı? Bəli biz təhsil praktikasının modelləri haqqında danışırıq, onların əsaslandırılmış konsepsiyaları, nəzəriyyələri, uyğun üsulları və onların təsvirlərini tərtib edən texnologiyalarla birlikdə qəbul edilir və nəzərdən keçiririk. Fərqli əsaslarla qurulmuş təhsilin əsas modelləri, qrupları, xarici fərdi xüsusiyyətlərin müxtəlifliyinə görə "gizlədilmiş" fundamental oxşarlıq və fərqlilikləri ortaya qoyan pedaqoji sistemlərin, mikro konsepsiyaların, nəzəriyyələrin, texnologiyaların, keçmiş və indiki texnikanın tipologiyasına imkan verir. Bununla yanaşı, eyni zamanda təhsil fərqli pedaqoji nəzəriyyələrin, praktikaların məcmusunu təşkil edən proseslərin qarşılıqlı təsirini öyrənir. Bunun üçün fəlsəfi və mədəni təhlili ümumi pedaqoji, müqayisəli sistemli fəaliyyət anlayışı mövqeyindən baxılan xüsusi pedaqoji hadisə kimi təqdim etmək lazımdır.

Ümumi pedaqoji metodikanın olmaması pedaqoji elm çərçivəsində müxtəlif təhsil nəzəriyyələrini və praktikalarının müqəddəratını müqayisə etmək prinsipinə səmərəsizdir. Beləliklə, müzakirə olunan pedaqoji reallıqların əsaslarını, vasitələrini və yollarını, eləcə də bu pedaqoji reallıqların düzgünlüyünü anlamaq üçün nəzəriyyələr sonsuz mübahisələrə cəlb edilə bilər.

Deməli paradıqmanın obyektini, onun mahiyyəti konseptual, praktiki tədris fəaliyyətinin məqsədləri, vasitələri, üsulları onun metodoloji cəhətdən təhlili, ikitərəfli təhsil və pedaqoji anlayışların, elm-tədris məhsullarının, texnoloji avadanlıqlarının yaranmasına əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir.

Eyni zamanda, təhsil praktikası və onların müxtəlif modellərinin, əsaslandırıcı nəzəriyyələrin pedaqoji konsepsiyalar kontekstindən kənarında olduqca səmərəsiz olduğunu nəzərə almaq lazımdır. Bu nəzəriyyələr, eləcə də onların əsasında duran nəzəri kateqoriyalar pedaqoji cəmiyyətdə praktikantların ümumi səviyyəsini müəyyənləşdirir, təhsil fenomenini, onun quruluşunu, tam olaraq təyin edilmiş və peşəkarlıqla dəyərlərin seçilməsini nəzərdə tutur. Buna görə onlar təhsil standartına verilmiş statusa istisna olmaqla, təhsilin praktiki fəaliyyət paradıqmalarına daxil edilməlidir. Pedaqogika sahəsində xüsusi tətbiq olunan elm kimi tədqiqat və təcrübə fəaliyyətin son məhsulu olan pedaqoji praktik fəaliyyətin, xüsusi konsepsiya, nəzəriyyə, yeni təhsil və ya pedaqoji paradıqmanın əsas komponentlərindən biridir. Sonra bütün lazımı, müvafiq qaydalar, metodlar, mücərrəd ideal ilə, təhsilin təcrübə-metodoloji əsasları, müvafiq praktik tədris fəaliyyəti nəzəri, texnoloji və metodoloji cəhətdən təhlil olunur, ümumi modelləşdirmə nümunələrinin yaradılması, standartların həyata keçirilməsi üçün xüsusi qaydalar birbaşa və dərhal təsbit olunmalıdır.

Pedaqoji paradıqma inkişaf etmiş formada təhsil fəaliyyətinin hər hansı bir təcrübəsinin digərindən başqa olması, sistemli fəaliyyətin təşkili, yəni bu fəaliyyətin ümumi təhsilin əsas komponentlərini təşkil edən vacib elementlərin mövcudluğunu nəzərdə tutur:

- İnsan, təbiət, cəmiyyət arasında əlaqələri anlamaq üçün xüsusi bir ontoloji quruluş ilə bağlı pedaqoji və metodoloji işlərin xidmət növlərini müşayiət edən refleksi yerləşdirmədə təhsilin yeri və rolu;
- Təhsil sisteminə xas olan aparıcı peşəkar və universal dəyərlərin aksioloji birliyi;
- Konsepsiyanın inkişafının nəzəri əsasları;
- Konkret texnoloji dəstək əsasında, yəni praktiki pedaqoji iş üçün zəruri olan metodologiya, texnologiya ilə təhsil prosesinin təşkili;

- Tədris mətnləri, öyrənmə ssenariləri, diaqnostik və nəzarət vəzifələri daxil olmaqla, müəllim və praktikantların xüsusi təhsil məqsədləri və vəzifələrinin müəyyənəndirilməsi, həyata keçirilməsi üçün xüsusi vasitə və metodların verilməsi, didaktik və metodiki materialların, o cümlədən tələbələr üçün tapşırıq, tədris metodlarının inkişafı.

Təhsilin bu xüsusi məqsədlərinin həyata keçirilməsi insan və cəmiyyət arasında yaranan boşluğu aradan qaldırmaq üçün fəaliyyətin bütün ətraflı sistemini, eyni zamanda təhsilin məzmununu başa düşmək vacibdir. Başqa sözlə, təhsil paradıqmaları dəyişən zaman təmsil olunan bütün lazımi və yetərli əlaqələr nisbətən tam həcm və tərkibdə baş verir. Əməliyyat rejimində alt sistem və əsas prosesin subyektlərinin mədəni avadanlıqlarının əsas elementlərini təmsil edən bütün əvvəlki metodoloji, konseptual işlərin məhsulları sadəcə praktikantların istifadəsi üçün yayımlanır. Hər hansı bir zamanda mövcud olan təhsil və tərbiyə qaydaları təsdiqləmək üçün istifadə oluna bilər.

Beləliklə, təhsilin birləşdirilmiş təşkilatı və xidmət təcrübəsi həm ümumi təlimatlar, həm də tətbiq olunan xüsusi norma, vasitə və üsullar verən xüsusi fəaliyyət növüdür. Buna görə də pedaqoji konsepsiyaların yaranması və inkişafını təmin edən elmi tədqiqat və təcrübi inkişafın aparılması üçün xüsusi texnologiya, metodologiya və metodika həqiqətən də istifadə olunan məzmun, məqsəd, metodologiyaları, nəzəriyyələri, texnologiyaları, üsulları tamamilə fərqlənir, ayrılır, öz növbəsində praktikantların fəaliyyətinin xüsusi mədəniyyətini təşkil edir.

Ümumiyyətlə, tətbiqi elm, təcrübi xidmət və praktiki tədris prosesi daha da inkişaf etmiş, pedaqogikanın təlim, təhsil anlayışları ilə əlaqəli olub, faktiki kooperativ əlaqələrin, elmi proqram fəaliyyətinin qurulması kimi sistemli fəaliyyət imkanlarına malikdir. Əlbəttə, pedaqoji tədqiqat işində paradıqmalar keyfiyyətcə tamamilə fərqli normativ qaydalar və intizam matrisi təşkil edir. Onlar müxtəlif funksiya, məqsəd, elementlərin tərkibi, onların müxtəlifliyi, təbiəti, fəaliyyət növlərinin həyata keçirilmə prosesində struktur əlaqələrə malikdirlər. Bu fəaliyyət növünün məhsulu başqa fəaliyyət növünə yönəldilmək üçün vasitə ola bilər. Öz növbəsində, kütləvi, təcrübi dəyişən təhsil prosesi kimi ikinci növ anlayışlar əvvəlcədən xüsusi və ya aparıcı iddiaları təsdiq və ya təkzib edir, digərləri arasında aparıcı rəhbər kimi ümumiyyətlə, təhsil praktikasını əsaslandırır və doğru istiqamətə yönəldir.

Təhsil paradıqmasını elmi-praktik işlə birbaşa əlaqələndirmək, bunu təhsil təcrübəsinə tətbiq etmək mümkündür. Fəaliyyətin, təhsil və praktik nəzəriyyələrin inkişafı ilə bağlı əlaqələrin müəyyən dərəcədə əhatə edilməsi ilə bağlıdır və "paradıqma" termini ümumi fəaliyyət növü olaraq hər hansı insan fəaliyyətinə tətbiq edilə bilər. Açıq, nisbətən müstəqil və mürəkkəb bir sistem kimi təhsil fəaliyyətinin sahəsi məzmununu, məqsəd, vasitə və metodları, bir-birinə bölünən və ya bir-biri ilə rəqabət edən ayrı təhsil təcrübələri, eyni zamanda müxtəlif metodoloji, konseptual və texnoloji əsasları özündə birləşdirir.

3. NƏTİCƏ

Pedaqoji paradıqmanın həyata keçirilməsi probleminin həlli təhsilin tərəqqinin əsasını və cəmiyyətin təhlükəsizliyini təmin edən fəlsəfi-pedaqoji və sosioloji ön şərtləri nəzərə alınmaqla təmin edilmişdir; təbiətin, cəmiyyətin və düşüncənin antropoloji inkişafı; ontogenez və filogenezdə insan haqqında fikirlər; müasirlik şəraitində sosial təcrübənin vasitəçiliyi; sosiallaşma, müasir tələbə; fərdi milli və dünya mədəniyyətində təhsil ehtiyaclarının dinamikası. Yüksək pedaqogik təhsil sisteminin mövcud vəziyyəti, onun ziddiyyətləri və ehtiyacları öyrənilməsi müasirlik baxımından paradıqmiyanın dinamikasının sosial-tarixi xüsusiyyətini əsaslandırmaq,

Struktur əsaslı pedaqoji yanaşmanın metodiki tənzimləmə kimi fizibiliyini sınaqdan keçirərək, bu yanaşma ali təhsilin dörd səviyyəli pedaqogika metodologiyasında keyfiyyət

dəyişikliyinə gətirib çıxaran integrativ prosesləri ortaya qoydu: fəlsəfi (yüksək) səviyyədə tələbələrin sosial, aktual və yaradıcı mahiyyətinin ideyası təsdiq edildi; ümumi elmi səviyyədə - yetkinlik təhsili və cəmiyyətin həyat sahəsi kimi nəzəri konsepsiyalarda əks olunmuş sosial və pedaqoji biliklərin birləşməsi təmin edilmişdir; xüsusi bir elmi əsasda, tələbənin təcrübəsinə əsaslanan pedaqoji fəaliyyətin həyata keçirilməsi üçün təmin edilmişdir; təhsilin sosial yönümünü müəyyən edən bir müəllim və şagird arasındakı pedaqojik qarşılıqlı təsir üsulları, təhsilin praktikası ilə əlaqəli metod və metodlarla bir tələbə silahlandırması üçün xüsusiyyətləri və nəticələri xüsusi əhəmiyyət kəsb etdi.

Ali pedaqoji təhsildə pedaqoji paradıqmanın həyata keçirilməsi prosesi, dəyərlər və təhsil məqsədləri kimi, humanitar, şəxsin ictimai şüurun təsiri altında dəyişikliklər şəraitində həyata keçirilən elmi əsaslandırılmış və təhsil keyfiyyət dəyişikliyi aparıcı strategiyası kimi təqdim öz həyat, tarix və mədəniyyət mövzu, pedaqoji Universitetinin prosesi və cəmiyyətin davamlı inkişafının əsasıdır.

Paradıqma, elmin əsas bir kateqoriyası olaraq, pedaqogika və təhsilin normativ metodologiyası baxımından nəzəri standartlar, metodlar, normalar və elmi və pedaqoji cəmiyyətdə qəbul edilən dəyər meyarları kompleksində xarakterizə olunur. Mövcud tarixi mərhələdə təhsilin mahiyyəti ilə bağlı tanınmış elmi nailiyyətlər, fikirlər, nəzəriyyələr, ideallar, konsepsiyalar və ideyalar əks etdirən bir sıra əks etdirən, bu, dövlətin və pedaqoji reallığın inkişaf səviyyəsinin tədqiqi, təfsiri, sistemləşdirilməsi, təsnifatı və qiymətləndirilməsi üçün bir vasitə kimi çıxış edir.

Pedaqoji paradıqma fəlsəfi və metodik ideyaları - maddi və semantik komponentlərin ümumi və elmi və pedaqoji təklifləri əsasında, mələkçiklərin fikirləri və konsepsiyaları əsasında - ali pedaqoji təhsil konsepsiyasını dəyişdirməyin strateji məqsədinə çevirir.

ƏDƏBİYYAT

XƏLİLOV, S., Elmşünaslığa giriş. Bakı, Çaşıoğlu, 2010, 446 s.

КУН Т. Структура научных революций / Пер. с англ. И.З.Налетова. Общая ред. и послесловие С.Р.Микулинского и Л.А.Марковой. М.: Прогресс, 1975. 2 изд. 1977. с. 220

NƏZƏROV, M. H., Babayeva A.R, Mədəniyyət və təhsilin ümumi əsasları. Dərs vəsaiti. Bakı: 2016, 200 s.

NƏZƏROV, M. H., Təhsil mentaliteti metodoloji paradigma kimi. GeoStrategiya jurnalı. № 04 (40) Bakı – 2017. s.36-40

NƏZƏROV, M. H., Təhsil paradigmaları sosial-mədəni fenomen kimis. Humanitar elmlərin öyrənilməsinin aktual problemləri. BSU. Bakı-2018 №2 s.203-205

ПРИКОТ, О. Г., Методологические основания педагогической системологии : дис. ... д-ра пед. наук / О.Г. Прикот. – СПб., 1997. – 303 с.

РОЗИН, В. М., Эволюция взглядов и особенности философии Г.П. Щедровицкого / В.М. Розин // Вопросы философии. – 2004. – № 3.

<https://portal.edu.az/index.php?r=glossary/>

<https://az.wikipedia.org/wiki/Paradigma>